

A MAGYAR SZABADALMI TÁJÉKOZTATÁS HELYZETE *

Vida Sándor

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

Gazdaságirányításunk jelenlegi rendszerében szükségszerűen növekszik a szabadalomnak, mint a vállalatok közötti verseny egyik eszközének, jelentősége.

Ha pedig a szabadalmak gazdasági jelentősége növekszik, kézenfekvő, hogy az azokról való tájékozódás és tájékoztatás fontossága is nő.

A vállalatok, kutató- és tervezőintézetek információs szükségletei sok irányúak: a műszaki-gazdasági információk széles skálájából a következőkben csak az egyik sajátos, de nézetünk szerint igen fontos információfajttával, a szabadalmi információval foglalkozunk.

A vállalatok, kutató- és tervezőintézetek megfelelő szabadalmi tájékozódása lehetővé teszi, hogy

egyrészt megismerjék a technika legújabb eredményeit; ezáltal elkerülhető az olyan kutatómunka, amely a már másutt létrehozott műszaki ismeretekre irányul,

másrészt ezeknek az ismereteknek a felhasználásával gyorsabban érhetők el új műszaki eredmények.

Ha azonban a vállalatok, kutató- és tervezőintézetek elmulasztják a megfelelő szabadalmi tájékozódást, úgy ez egyrészt már ismert

* A cikk az OMFB megbízásából készített hasonló című, 12-702-DAB sz. ismertető tanulmány alapján készült, melynek szerzői: VIDA Sándor, VIGHNÉ SOMOGYI Adrienne, HORVÁTH Sándor, LÁSZLÓ Endréné; opponense: TASNÁDI Emil.

műszaki megoldások újbóli feltalálásához /ami tehát felesleges munka/, másrészt súlyos anyagi és erkölcsi hátrányokkal járó olyan magatartáshoz /harmadik személy szabadalmi jogainak megsértése/ vezethet, amely megfelelő szabadalmi tájékozódás esetén elkerülhető lett volna.

1. A SZABADALMI TÁJÉKOZÓDÁS ÉS TÁJÉKOZTATÁS HAZAI HELYZETÉNEK ÁTTEKINTÉSE

A tájékozódás a tájékoztatási tevékenység első lépcsője, amely az utóbbival szerves egészet alkot. A tájékoztató funkciót ellátó szervek esetében tehát a tájékozódás és tájékoztatás egységes feladatként jelentkezik.

1.1 Az Országos Találmányi Hivatal szabadalmi tájékoztató tevékenysége

Az Országos Találmányi Hivatal /OTH/ 1967 óta foglalkozik tervszerűen a hazai szabadalmi dokumentációs és információs rendszer kiépítésével. Erre az OTH feladatairól és hatásköréről szóló 2048/1967. /VIII.20./ Korm.sz. határozat szolgáltatta a jogi alapot, amely többek között kimondja:

"Az Országos Találmányi Hivatal az iparjogvédelem központi állami elvi irányítása körében különösen:

ellátja az iparjogvédelmi központi dokumentációs és információs feladatokat;

az ágazati minisztériumokkal együttműködve támogatást nyújt a vállalatok iparjogvédelmi tevékenységének kialakításához és továbbfejlesztéséhez, saját dokumentációs és információs szervezetük kialakításához;

a gazdasági irányító szervek megkeresésére iparjogvédelmi vonatkozású konkrét kutatásokat végez; megrendelésre az iparjogvédelmi dokumentáció és információ terén szolgáltatásokat nyújt."

Az OTH ez idő szerint végzett szabadalmi tájékoztató tevékenységének következő fontosabb szolgáltatásait ismertetjük:

könyvtári szolgáltatások /Szabadalmi Tár/,
dokumentációs és információs szolgáltatások,
reprográfiai és kereskedelmi szolgáltatások,
sajtótájékoztatás.

1.11 Könyvtári szolgáltatások /Szabadalmi Tár/

A szabadalmi leírások a műszaki szakirodalom különleges fajtáját képezik - külső megjelenési formájuk, osztályozási módjuk is sajátos - ezért kezelésük is eltér a hagyományos könyvtári anyagétól. Az OTH állománya 8 800 000 db kinyomtatott szabadalmi leírás - ebből 160 000 magyar -, ezenkívül 400 000 mikrofilmre felvett szabadalmi leírás. A Szabadalmi Tárból a szabadalmi leírásokat szabadalmi osztályok szerinti csoportosításban tárolják.

Az OTH Szabadalmi Tárának anyaga hazánkban egyedülálló szabadalmi leírás gyűjtemény: az Amerikai Egyesült Államokban 1941-1966 között kiadott szabadalmi leírásokat kivéve valamennyi iparilag fontos ország szabadalmi leírásai megtalálhatók. Az OTH Szabadalmi Tára egyúttal a magyar szabadalmi leírások legteljesebb gyűjteménye, nyilvános szakkönyvtár, amely bárki számára díjtalanul biztosít helybenolvasást, megadva ezzel a tájékozódó, kutató tevékenység lehetőségét; az állomány anyaga azonban nem kölcsönözhető.

1.12 Dokumentációs és információs szolgáltatások

Az OTH - mint az az idézett kormányhatározatból következik - a szabadalmi információs tevékenység fejlesztéséért, koordinálásáért az egész népgazdaság területén felelős. Ezért az OTH dokumentációs és információs szolgáltatásokat is szervezett, melyek fő célja, hogy segítséget nyújtson azoknak a vállalatoknak, kutatóintézeteknek stb., amelyek a találmányok, illetve szabadalmak megismerését fontosnak tartják. Ilyen esetben az OTH megbízás alapján - meghatározott témában - elvégzi a szabadalmi leírások feltárását.

A szolgáltatások a következők:

A szabadalmi témafigyelés tájékoztatást ad a különböző országokban a témakört érintő legfrissebb megadott szabadalmakról, ennél fogva néhány hónappal megelőzi a kinyomtatott szabadalmi leírásokat.

Az egyszeri tájékoztatás kijelölt szakterületen engedélyezett szabadalmakról a megrendelő által kiválasztott szakterület bel- és külföldi szabadalmaira terjed ki /szabadalmi leírások kigyűjtése, illetve ennek alapján készített összeállítás/.

Egyszeri tájékoztatás meghatározott cégek engedélyezett szabadalmairól. E szolgáltatás keretében tájékoztatás nyerhető a megrendelő által meghatározott cégeknek a kijelölt témakörbe vágó szabadalmairól.

Bővebb tájékoztatás egyes szabadalmakról: magyar nyelvű annotáció, vagy rövid 5-20 soros kivonat.

Egyszeri tájékoztatás a szabadalmak statisztikai megoszlásáról meghatározott szakterületen belül: statisztikai összeállítás vala-

mely átfogóbb szakterületen /pl. a szabadalmi osztálymutató egy osztályán vagy alosztályán/ belül az évenként engedélyezett szabadalmak szűkebb témakörök szerinti megoszlásáról.

Havonkénti tájékoztatás az OTH-hoz benyújtott szabadalmi bejelentésekről /szabadalmi osztályok szerint/. Ezek az adatok módot adnak az egyes szabadalmi osztályok területén mutatkozó aktivitás mértékének, a fejlesztési irányoknak, a bel- és külföldi cégek törekvéseinek megfigyelésére, előzetes megismerésére.

Havonkénti tájékoztatás az OTH-ban tett szabadalmi bejelentésekről a bejelentő szerint. Ezek az adatok lehetővé teszik, hogy a megrendelő megismerje az általa legjelentősebbnek tartott vállalatok fejlesztési törekvéseit, szabadalmaztatási szándékait, a közzétételig felkészüljön az esetleges felszólalásra.

1.13 Reprográfiai és kereskedelmi szolgáltatások

Mint hogy a Szabadalmi Tár állománya nem kölcsönözhető, ezért nagy jelentőségűek az OTH reprográfiai és kereskedelmi szolgáltatásai, amelyek a könyvtári állomány külső felhasználását teszik lehetővé.

Szabadalmi leírások sokszorosítása: a Szabadalmi Tár állományát képező szabadalmi leírásokról eredeti nagyságban előállított másolatok rendelkeznek.

Magyar szabadalmi leírások árusítása: az OTH az engedélyezett magyar szabadalmakat kinyomtatja és azok egy részét - az utolsó két év anyagát - árusítja. Ennél korábbi szabadalmi leírást csak másolat formájában lehet beszerezni.

1.14 Szaksajtó

Az OTH havonta közzéteszi a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértékesítő c. periodikumot, amely a magyar vonatkozású szabadalmi tájékoztató és tájékoztatás elsődleges forrásai közé tartozik. Közli

- a teljes vizsgálatu szabadalmi bejelentéseket,
- a halasztott vizsgálatu szabadalmi bejelentéseket,
- a megadott szabadalmakat,
- a nyomtatásban megjelent szabadalmi leírásokat,

a szabadalmakra vonatkozó jogokban beállott változásokat /tulajdonjog változása, átruházás, cég megváltozása, képviselő, szabadalmi bejelentés visszavonása stb./.

1.2 A vállalatok és kutatóintézetek szabadalmi tájékoztató tevékenysége /szabadalmi gyűjtemények, szabadalmi szakirodalom tanulmányozása/

Az államosítás utáni években nem történt állami intézkedés vállalati szabadalmi gyűjtemények kialakítására. Az utóbbi években ismerték fel vállalataink a szabadalmi oltalom, továbbá a szabadalmi tájékoztató és tájékoztatás jelentőségét, s kezdenek lépéseket tenni önálló szabadalmi gyűjtemények létrehozására.

A vállalatok tevékenységi körébe tartozó, hazai és külföldi szabadalmi leírások gyűjteménye csak néhány nagymultu, fejlett szabadalmi kultúrával rendelkező vállalatnál található meg. Ezekben a helyeken a második világháborút átvészelt szabadalmi gyűjteményt az elmúlt 26 év során is rendszeresen fejlesztették /pl. Egyesült Izzó, Chinoin, Kőbányai Gyógyszerárugyár/. E vállalati gyűjtemények általában saját helyi bontásban dolgozzák fel, tárolják és hasznosítják a szabadalmi leírás állományt.

A vállalati szabadalmi gyűjtemény hasznosításának hatásos módja az ujonnan beérkező szabadalmi leírások legérdekesebbjeiről referátumok készítése és azoknak vállalaton belüli terjesztése. Ilyen szabadalmi referáló kiadvány az Egyesült Izzó Szabadalmi Kivonatok c. publikációja, amely 1955 óta különböző terjedelemben, időszakosan évente kb. 2000 szabadalmi leírásról közöl referátumot.

Csak címleírásokat tartalmaz a Szerszámgépipari Művek Fejlesztő Intézetének Szabadalmi Értesítő c. kiadványa, amely 1960 óta időszakosan évente 1500-1800 címfordítást közöl házi osztályozás szerint csoportosítva.

A vállalati szabadalmi gyűjtemények hiánya miatti hazai kedvezőtlen helyzetet súlyosbitja az is, hogy a vállalatok, kutató- és fejlesztő intézetek munkatársai a szabadalmi szakajtót is alig olvassák. Nem kielégítő a magyar Szabadalmi Közlöny és Védjegyértékesítő olvasottsága sem, de még rosszabb a helyzet a külföldi szabadalmi Közlönyök olvasottságát illetően: még az iparilag legfontosabb országok szabadalmi közlönyeit is csak egészen kevés vállalatnál ismerik, holott a vállalati szabadalmi gyűjtemények hiánya bizonyos fokig áthidalható volna a szabadalmi szakajtó rendszeres tanulmányozásával.

A vállalati szabadalmi tájékoztató tevékenység példájaként álljon itt az Egyesült Gyógyszer- és Tápszergyár tevékenysége, amely a következőket öleli fel:

saját új miszaki, kutatási eredmények újdonságának vizsgálata /évente kb. 20/;

versenytársak szabadalmazott újdonságainak folyamatos figyelése, a kutatási irányok bizonyos mértékű prognózisa céljára is /pl. a pszichoterápiás szerek jelenlegi helyzetének és a korszerű kutatási irányoknak a felmérésére készült tanulmány/;

a forgalomban lévő vagy tervezett saját termékek /esetleg egyes fázistermékek, meghatározott technológiák/ szabadalmi tisztaságának vizsgálata, a védjegyhelyzet elemzésére is kiterjedően /évente kb. 10-15 készül, magyar és az igényeknek megfelelő széles külföldi spektrumban, országankénti feldolgozással/;

technológiai prognózis-készítés. Az utóbbi években 5-6 nagyvolumenű hatóanyagnál - köztük Andaxin, C-Vitamin, Trioxazin - készült felmérés, hogy a technológia finomítása, illetve megváltoztatása lehetőségében milyen reálisan elérhető eredmények rejlenek még. Ez különösen nehéz feladat, mert sok esetben a technológia titokban tartása kívánatos.

E szabadalmi tájékoztató-feldolgozó tevékenység során a vállalat iparjogvédelmi osztálya a szakterületet ismerő kutató segítségét, s egyes, speciális kérdéseknél külföldi szabadalmi ügyvivő véleményét is igénybe veszi.

E szabadalmi tájékoztató tevékenység alapján nyert eredmények vállalati felhasználásának formái:

tájékoztatás rövid vagy részletes referátummal az érdekelt kutatók vagy vezetők részére;

a fejlesztési, kutatási irányok újraértékelése és alakítása a beszerzett információk birtokában;

saját eredmények megszürése, korlátozása a valóban sajátira;

döntés a saját eredmények titkosítására;

a szabadalmi szempontból "szabad jelleg" megállapítása;

licenciavásárlás kezdeményezése;

jogvédelmi cselekmények, pl. saját találmány szabadalmi bejelentése szabadalmaztatásra, megsemmisítés kezdeményezése, szolgálati találmánnyá minősítés, felszólalás a saját jogokat sértő szabadalmi bejelentés ellen, megállapítási kereset indítása a függőség kizárása érdekében.

2. A SZABADALMI HELYZET FELDERÍTÉSE

/Tájékoztató mások hatályos szabadalmi jogairól/

Az alábbiakban azt a fajta információs tevékenységet tárgyaljuk, amelynek célja a mások hatályos szabadalmi jogairól való tájékoztató. Azt a tájékoztató tevékenységet vizsgáljuk, amelynek célja annak megállapítása, hogy ismert, meghatározott külföldi szabadalom, amely a hazai fejlesztési tevékenységet akadályozza, még mely más országokban áll fenn.

2.1 A tájékozódás célja

A szabadalmi helyzet felderítése általában a piac vizsgálatával veszi kezdetét, annak megállapításával, hogy a tervezett új gyártmány előreláthatólag találkozódik-e és milyen azonos vagy hasonló gyártmányokkal a piacon, amelyek részben vagy egészben szabadalmi oltalom alatt állnak.

Célszerű, ha a vállalatok, kutató- és tervezőintézetek még a tervezési-fejlesztési munka megkezdése előtt szabadalomjogi szempontból elvégzik azon országok piacának vizsgálatát, ahol a tervezett gyártmány értékesítése várható. A hatályos szabadalmakról való tájékozódás - azonkívül, hogy figyelmeztet a tervezési-fejlesztési munka korlátaira - számos esetben olyan értékes információkat, ötleteket szolgáltat, amelyek hatékonyabbá tehetik a tervező-fejlesztő munkát vagy annak irányát meghatározhatják.

A tervező-fejlesztő munka megkezdése előtt azonban az esetek túlnyomó részében a gyártmányfejlesztés célja ismeretes csupán, ezért ekkor még csak igen nagy vonalakban és eléggé általánosságban lehet a szabadalmi helyzetről tájékozódni. Ezért szükséges, hogy a tervezési munka befejezését követően a gyártás megkezdése előtt, most már az alkalmazott részletmegoldások ismeretében ezekre nézve újból megtörténjen a szabadalmi helyzet felderítése. A kutató-fejlesztő intézetek, vállalatok e munka elvégzésekor már lényegesen szűkebb körre korlátozhatják tájékozódó tevékenységüket: gyakorlatilag csak az új műszaki megoldások szabadalmi helyzetének felderítése szükséges feltétlenül. Azokról a műszaki megoldásokról, amelyek felhasználásával előállított termékeket a vállalat már korábban piacra bocsátott, jogosan feltehető, hogy azok nem ütköznek mások már fennálló jogaiba.

Előfordul azonban, hogy a gyártmányt olyan országba kívánják exportálni, ahová azt eredetileg nem tervezték, vagy az eredetileg belső forgalomba hozatal céljából előállított gyártmányt külkereskedelmi forgalomba kívánják bocsátani. Ez azzal a veszéllyel járhat, hogy a gyártmány olyan fennálló szabadalomba ütközik, amelyet a más országban végzett tájékozódás nem tárt fel. Ez esetben az exportálás előtt újabb, most már harmadik szabadalomkutatást kell végezni, nehogy a tervezett exportbevétel helyett a harmadik személyek hatályos szabadalmába ütköző export súlyos anyagi és erkölcsi hátrányokat okozzon az iparvállalatnak.

Végül célszerű a szabadalmi helyzet vizsgálata külföldi licenca vásárlása előtt. E helyütt nem arra gondolunk, hogy az eladásra kínált műszaki megoldásban esetleg bennefoglalt találmányok szabadalmi szempontból mennyire értékesek, hanem arra, hogy a megvásárolni szándékozott licenca gyakorlatba vétele nem ütközik-e harmadik személyek szabadalmi jogaiba. Különösen fontos ez olyan esetben, ha kisebb, kevésbé ismert külföldi cégtől, különösen pedig, ha magánszemélytől vásárolják a licenciát.

2.2 A tájékozódás tárgya

Az eddigiekben a - mások hatályos szabadalmi jogairól való - tájékozódás kérdését az elérni kívánt cél szempontjából tárgyaltuk. A kérdés más oldalról való megvilágítása érdekében kívánatos azonban, ha a szabadalmi tájékozódásról a tájékozódás tárgya szempontjából is megemlékezünk. E vonatkozásban a gyakorlatban különféle változatok fordulnak elő.

A szabadalmi tájékozódás tárgya lehet valamely termék, berendezés vagy eljárás általában, amikor a tájékozódás annak megállapítására irányul, hogy a vizsgált termék előállítás, a berendezés vagy eljárás használata nem ütközik-e valakinek szabadalmi jogaiba.

A szabadalmi tájékozódás tárgya lehet valamely termék, berendezés vagy eljárás szabadalmi helyzete meghatározott piaci területen. Ez esetben a tájékozódás rendszerint annak megállapítására irányul, hogy a vizsgált termék, berendezés vagy eljárás a kutatás szempontjából meghatározott területen /amely rendszerint a tervezett export országa vagy országai/ nem ütközik-e valakinek a szabadalmi jogaiba. A gyakorlat szempontjából az ilyen tárgyú szabadalmi tájékozódás a legnagyobb jelentőségű, az ilyen tárgyú szabadalmi kutatás fordul elő a leggyakrabban.

A szabadalmi tájékozódás tárgya lehet végül valamely termék, berendezés vagy eljárás szabadalmi helyzete meghatározott cég vagy cégcsoport vonatkozásában. A tájékozódás tárgya ez esetben annak megállapítása, hogy meghatározott cég vagy cégcsoport nem rendelkezik-e olyan hatályos szabadalmakkal, amelyekre a saját ipari-kereskedelmi tevékenység kialakítása során figyelemmel kellene lenni. Ipari szempontból ez a fajta tájékozódás az ismert versenytársak szabadalmaival való összeütközés elkerülése miatt célszerű, kereskedelmi szempontból pedig alapul szolgálhat az exporttevékenység irányának meghatározására.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a szabadalmi helyzet felderítése elsősorban jogi körülmények vizsgálatát, szabadalmi lajstromokban való kutatást tesz szükségessé. A jogi vonatkozású elemek súlya azonban nem jelentkezik olyan markánsan, mint amikor a jogok fennállására vagy megszűnésére nézve kell tájékozódni és tájékoztatni. E jogok azonban műszaki körülményekre, műszaki megoldásokra, találmányokra vonatkoznak és ezért felderítésük, s a felőlük való tájékozódás és tájékoztatás mégiscsak döntően műszaki tevékenység, ami a tájékozódó tevékenység komplex jellegét elvitathatatlanul teszi.

3. SZABADALMI PERSPEKTIVÁK FELDERITÉSE

/Tájékozódás mások szabadalmi bejelentéseiről, amelyekre még nem adtak szabadalmat/

A szabadalmi helyzetről való tájékozódás és tájékoztatás nem teljes, ha kimerül a már megadott és érvényben lévő szabadalmak megismerésével. Éppen a technika legújabb eredményeinek megismerése és a gyártmányok piacképessége érdekében szükséges tájékozódni és tájékoztatni azokról a találmányokról is, amelyekre még nem adtak szabadalmi oltalmat /engedélyezés alatt álló találmányi bejelentések/.

A mások szabadalmi bejelentéseiről való előzetes tájékozódás - természetesen elsősorban a versenytársak szabadalmi bejelentéseire gondolunk - azaz a szabadalmi perspektivák megismerése hasznos támpontot nyújthat a vállalatoknak saját fejlesztési, termelési célkitűzéseik meghatározásakor.

A versenytárs vállalatok műszaki fejlődésének irányáról /trend-jéről/ gyakran a legutóbbi szabadalmi bejelentésekből lehet tájékozódni. Az így nyert információk segítségével a versenytárs fejlesztési terveire, a gyártmányösszetétel változtatásának szándékára és tervezett technológiai tökéletesítéseire lehet következtetéseket levonni. E következtetések alapján a piacon a jövőben feltehetőleg kialakuló helyzetre vonatkozó prognózisok felállítása is biztosabbá válik.

A versenytárs vállalatok bejelentés alatt álló találmányainak szabadalmaztatása sok esetben jogi eszközökkel - felszólalás segítségével - meggátolható.

Ugyanakkor azonban a tájékozódás keretei jóval korlátozottabbak, mint a hatályos szabadalmi jogokról való tájékozódás esetében. A tájékozódás e fajtája korlátozottságának oka abban rejlik, hogy egyrészt maguk a tájékozódás forrásai korlátozottak /az engedélyezés alatt álló találmányi bejelentésekről a legtöbb országban csak ügyviteli jellegű adatok vonatkozásában lehet tájékoztatást kapni: pl. bejelentő, bejelentés tárgya, de már a szabadalmi leírás nem ismerhető meg/, másrészt nehezen hozzáférhetőek.

Több országban /pl. Magyarország, Hollandia, Franciaország, a skandináv országok/, ahol az engedélyezés a találmányi bejelentés alapján történik, a szabadalmi közlönyök állandó rovatban közlik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tett /közvetett/ szabadalmi bejelentések adatait. Ezek a különböző országok eljárási szabályai szerint 2-3 hónapig bárki számára megtekinthetők.

A mások szabadalmi bejelentéseiről való tájékozódásnak azonban a szabadalmi közlönyön kívül más forrásai is vannak. Bizonyos találmányokat sok esetben már a szabadalom engedélyezése előtt is igyekeznek értékesíteni. Ipari vásárokon, kereskedelmi és ipari bemutatókon sok esetben kiállítanak olyan árukat, amelyeken utalás történik arra,

hogy "szabadalmaztatásra bejelentve". Az ilyen termékeket gyártó cég ismeretében a szabadalmi irodalomból fel lehet tární a szükséges részletes információkat.

Ugyanigy a vállalati irodalomban, prospektusokban, kereskedelmi jellegű folyóiratokban, illetve műszaki folyóiratoknak az újdonságokról hirt adó rövid közleményeiben is gyakran találhatók szabadalmaztatásra bejelentett, de még szabadalommal nem védett termékekre vonatkozó ismertető közlemények. Ezek alapján a szabadalmi irodalomban a megfelelő szabadalmi bejelentés megkereshető.

4. JOGI SZEMPONTBÓL "SZABAD" SZABADALMI MŰSZAKI IRODALOM HASZNOSÍTÁSA

A szabadalmi oltalom alatt álló találmányokat szabadalmi leírás formájában kinyomtatva teszik mindenki számára hozzáférhetővé. A szabadalmi leírások a műszaki irodalom sajátos kiadványfajtái. Nem mindegy azonban, hogy milyen szabadalmi leírásban közzétett ismerettel áll a felhasználó szemben /a szabadalom hatályos-e, vagy már megszűnt/.

A jogi szempontból "szabad" jelleg kifejezés azt jelenti, hogy a szabadalmi leírásban ismerttetett műszaki megoldás bárki által tetzés szerint felhasználható.

A szabadalmi oltalom idejének /országokként különböző időtartam, 14-20 év/ lejártá következtében ugyanis az oltalom megszűnik: a szabadalmi leírásban ismerttetett műszaki megoldás jogi szempontból "szabaddá" válik. Ugyancsak "szabaddá" válik a szabadalmi leírásban ismerttetett műszaki megoldás, ha a szabadalom még az oltalmi időn belül a fenntartási illeték megfizetésének elmulasztása, lemondás vagy megsemmisítés folytán megszűnik.

Valamely találmányra engedélyezett szabadalom mindig csak az engedélyező ország területén hatályos /oltalom területiális hatálya/. Információs szempontból a szabadalmi oltalom területiális jellegéből az következik, hogy a szabadalmi tájékozódásnak ki kell terjednie mindazokra az országokra, amelyek a vállalat külkereskedelmi tevékenysége szempontjából jelentősek. Vagyis azt a körülményt, vajon a szabadalom megszűnt-e, országokként külön-külön kell vizsgálni.

A szabadalmi oltalom területiális jellegéből következik, hogy a külföldi szabadalmi irodalomból megismert minden olyan találmány szabadon felhasználható Magyarországon, amelyre a külföldi szabadalmi bejelentők elmulasztották a magyar szabadalmi oltalmat megszerezni, vagy amelynek oltalma megszűnt. Sőt az ilyen találmányok alapján gyártott termék exportálható is olyan országokba, amelyekben az adott műszaki megoldás ugyancsak nem áll szabadalmi oltalom alatt.

Tekintettel arra, hogy sok szabadalom szűnik meg még az oltalmi idő lejártá előtt, célszerű a szabadalmi közlőnyöknek azt a rovatát

figyelni, amelyben a lajstromszámok sorrendjében rendszeresen közlik a megszűnt szabadalmakat. Adott esetben a szabadalmi lajstromban való tájékozódás szükségessége is felmerül. Ez magyar szabadalom esetén az OTH szabadalmi lajstromjának megtekintése után, külföldi szabadalom esetén a Danubia Szabadalmi Iroda megbízásával /amely a külföldi tájékozódást levelezés útján szerzi be/ történik. Az ilyen tájékozódó tevékenység adott esetben évekkel hamarabb feltárhatja valamely szabadalommal védett megoldás szabad felhasználásának lehetőségét.

5. A SZABADALMI IRODALOM /SZABADALMI LEIRÁS/ FELDOLGOZÁSA

A szabadalmi leírások felhasználói ma többféle nehézségbe ütköznek. Ilyenek:

a szabadalmi közlönyök és a bibliográfiai kiadványok információkeresésre nem alkalmasak. Ezért általánosan elterjedt az a szokás, hogy a felhasználók a vonatkozó szabadalmi osztályokba gyűjtött szabadalmi leírásokat lapozzák át. Ilyen módon azonos szakterületen belül állandóan újból visszatérő anyaggal dolgoznak;

a látszólag ismert /de az átlapozásokból csak felületesen ismert/ anyagot a felhasználók az egymás után következő vizsgálatok során, a munka meggyorsítása érdekében, egyre gyorsabban és felületesebben nézik át;

aki valamely szakterület szabadalmi irodalmával foglalkozni kezd, azonnal szemben találja magát az elődei által ismert, illetve ismerni vélt szabadalmi leírások teljes mennyiségével és nincs módja azok megszerzett ismereteinek közvetlen átvételére;

minden országban, ahol ismerik a szabadalmi jogrendszert, ezek a tevékenységek állandóan ismétlődnek. Sőt országon belül a szabadalmi hivatalok előadói, a vállalatok szabadalmi osztályai, a kutatók és a szabadalmi ügyvivők is párhuzamos munkát végeznek.

Ezek a hátrányos jelenségek egységes feldolgozási rendszer létrehozása esetén megszüntethetők volnának. Ha valamennyi szabadalmi leírást az első kézbevitel alkalmával kellő részletességgel elemzően feldolgoznának, akkor nemcsak az újból visszatérő anyaggal együttjáró felületes átlapozás esne el, hanem a feldolgozott anyag alapján bárki /tehát, aki a szakterületen új, vagy más szakterületen dolgozik/ megtalálná a számára szükséges információkat.

A szabadalmi leírások dokumentációs feldolgozása során elengedhetetlen a speciális szakismeretekkel rendelkező dokumentalista elemző tevékenysége, a szabadalmi leírás teljes szövegéből kiindulva, a kiviteli példákat és az esetleges ábrákat is figyelembe vevő elemző-értékelő feldolgozás.

A feldolgozásnak minden időbeli korlátozás nélkül kell történnie. A különböző szakterületek anyagát időrendben, a technikai fejlődés sorrendjében kell feldolgozni. Ez a rendszeres, az egyszerűbbtől a bonyolultabb felé haladó feldolgozás azért szükséges, hogy a feldolgozó pontosan tudja észlelni, mi is a valóban új a különböző leírásokban. Az új, a más gyakran több, mint az igénypontokban feltüntetett újdonság. Az időrendben haladó feldolgozással elkerülhető, hogy a már általánosan ismert tények újból, feleslegesen visszatérjenek.

A feldolgozást a magyar szabadalmi leírásokkal célszerű kezdeni, a nomenklatura kialakítása érdekében is. Csak a hazai anyag feldolgozása után lehet valamely szabadalmi szempontból jelentős ipari ország anyagát ugyancsak fejlődési sorrendben feldolgozni.

Látszólag nagy idővesztés a kiindulástól a mai műszaki szinttel bezárólag benyújtott szabadalmak feldolgozása. Pedig a feldolgozásnak a műszaki fejlesztést elősegítő hatása is lehet. Nagyon sok szabadalom saját korának technikai adottságai között csak körülményesen lett volna megvalósítható. A fejlődés ezért ehelyett más utat keresett. Mai műszaki adottságaink mellett viszont sok ilyen, a maga körében "drága" ötlet gazdaságosan megvalósítható anélkül, hogy azzal hatályos szabadalmi jogot sértenének.

A szabadalmi leírások műszaki tartalma feldolgozásának a szabadalmi leírás szövegének elemzése alapján kell történnie. A feldolgozásnak kétféle finomsági foka van:

az első teendő a szövegből kiemelni az összes, a tárgyra vonatkozó lényeges fogalmat, deszkriptort;

a második teendő ezekből a fogalmakból fogalomláncok vagy rész-fogalom-láncok alkotása, amelyek a fogalmak egyirányú sorrendjét is megszabják.

A fogalmakra történő bontás általában kielégíti az OTH Szabadalmi Tára felhasználóinak igényeit, ezt legfeljebb a dokumentációs karton hátlapján a fő igénypont szó szerinti közlésével lehet kiegészíteni.

A fogalomláncok a fogalmaknak a találmány lényege szerinti szoros egymásutánba állításával jönnek létre. A fogalomláncok mindig irreverzibilisek /megfordíthatatlanok/. A találmányi gondolatban kifejezett vaglyagosságot is leghelyesebb külön-külön fogalomláncokban kifejezni. Ezenkívül a feldolgozás egyértelműsége érdekében ügyelni kell arra, hogy mi legyen a fogalomlánc kiinduló fogalma. Ha szükséges, a fogalomláncokat ki kell egészíteni megfelelő előtaggal, ha ez a helyes párhuzamba állítás miatt kívánatos.

A fogalomláncokat alkotó fogalmakat - a kiegészítő előtagok kivételével - fel kell tüntetni a dokumentációs feldolgozó lapon. A lap hátlapját a fő igénypont szó szerinti idézésére célszerű fenntartani, melynek segítségével az alapvető jogi oltalomról is tájékozódni lehet.

Egy-egy tárgykör feldolgozása során a szakterület tárgyszavai bármikor bővíthetők és finomíthatók, amint azt a műszaki fejlődés magával hozza. Természetes azonban, hogy a tárgyszavas osztályozási rendszer alapelveit a feldolgozás során nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Már meglévő, szakterületenként összeállított tezauruszokat a feldolgozó munka megindításakor helyes figyelembe venni. A szabadalmi dokumentációs feldolgozó munka megindításának legoélszerűbb módja - nézetünk szerint - az, ha a feldolgozó a valamely szakterületre már létrehozott tezauruszok és kódlisták alapján elvégzi az időrendben összeállított magyar szabadalmi bejelentések elemzését. Ily módon a magyar szabadalmi leírások anyaga nemzetközi vonatkozásban is hozzáférhetővé válik az újdonságvizsgálat számára; de ennél még sokkal lényegesebb, hogy a külföldön már feldolgozott szabadalmi leírások információi is a belföldi vállalatok rendelkezésére állnak.

A tezauruszok és kódlisták használatához szokott műszaki szakemberek az ezek alapján külföldön elkészített számoszlopos tabulogramokat /lyukkártyák segítségével kinyomtatott számtáblázatok/ is sokkal biztosabban tudják használni, mint azok, akik ezeket gyakorlati ismeretek nélkül kénytelenek kézbe venni. Kíváncsok volna ezért a külföldön már elkészült szabadalmi tezauruszok, kódlisták és tabulogramok hasznosítása minél szélesebb felhasználói körben. Csak az ezek használatában megszerzett biztonság alapján lehet arra számítani, hogy a magyar népgazdaság szempontjából lényeges műszaki részterületek megfelelő feldolgozást nyerjenek.

.o!o.

VIDA, S.: The state of patent information in Hungary

Under the present system of economic guidance, patent information is to play an ever more important role. The central agency of patent information is the National Office of Inventions with its library, documentation, reprographic and press services. Only few companies, R&D institutes have patent collections of their own and pursue information activities to meet their own needs.

The three main fields for the use of patent information are:

exploration of the state of patents: information on valid patent rights of others;

exploration of patent perspective: information on the application of others for patents, i.e. on patents to which no letters have been granted up to the present;

the use of special literature which is "open" for use from legal aspect.

The documentary processing of technical patent literature includes the analysis of patent specifications: the first step is to determine descriptors for the subject of the patent, then a chain of concepts has to be constructed out of these descriptors or concepts.

808

ВИДА, Ш.: О положении патентной информации Венгрии

Значение патентной информации усиливается в настоящей системе управления хозяйством.

Центральным органом патентной информации является Государственное ведомство по делам изобретений, выполняющее свои задачи библиотечными, документационными и репрографическими службами и изданием специальной литературы.

Только небольшое число предприятий, научно-исследовательских институтов располагает самостоятельным собранием патентов и выявляет деятельность по патентной информации соответственно своим потребностям.

Патентная информация используется главным образом в трех областях:

- обнаружение положения патентов: информирование о действующих правах на патенты других лиц;
- обнаружение перспектив на патенты: информирование о тех заявках на патенты, которые еще не были удовлетворены;
- использование технической специальной литературы по патентам, "свободной" с юридической точки зрения.

Информационная разработка технической специальной литературы по патентам осуществляется анализом патентных описаний: прежде всего следует определять дескрипторы, характеризующие предмет патентного описания, а после этого надо образовать цепи понятий из этих понятий.

" "

VIDA, S.: Die Lage der Informationstätigkeit auf dem Gebiete der Patentliteratur in Ungarn

Im heutigen System der Wirtschaftsleitung nimmt auch die Bedeutung der Informationstätigkeit auf dem Gebiete der Patentliteratur zu. Die Zentralstelle der Informationstätigkeit ist das Landeserfindungsamt der Ungarischen Volksrepublik, welches seine diesbezügliche Aufgaben durch seine Bibliotheks-, Dokumentations- und reprographischen Leistungen sowie durch seine Fachpresse erfüllt.

Nur wenige Betriebe, Forschungs- und Entwicklungsinstitute verfügen über selbständige Patentsammlungen und versehen eine ihren eigenen Ansprüchen entsprechende Informationstätigkeit.

Die drei Hauptgebiete der Informationstätigkeit über Patentliteratur sind:

Aufklärung der Patentlage: Information über die gültigen Patentrechte anderer Patentinhaber;

Aufklärung der Patentperspektiven: Information über die Patentanmeldungen anderer Firmen, die noch kein Patentrecht erhielten;

Benutzung der juristisch "freien" technischen Patentliteratur.

Die dokumentarische Bearbeitung der technischen Patentliteratur erfolgt mittels der Analyse von Patentschriften: zuerst müssen die sich auf den Gegenstand der Patentschrift beziehenden Deskriptoren bestimmt werden, danach folgt die Bildung von Begriffsketten.

